

แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 เรื่อง ระบบย่อยอาหาร (หลอดอาหาร, กระเพาะอาหาร)
ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 เวลา 2 คาบ
รายวิชา วิทยาศาสตร์ (ว 32101) สัปดาห์ที่ 7-8 วันที่ 14-25 กรกฎาคมพ.ศ. 2551
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ห้อง 2/3 , 2/4
ชื่อผู้สอน นางสาว สิรินาถ ชุมพาที

มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ว 1.1 : เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองและดูแลสิ่งมีชีวิต

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. เพื่อผลิตและพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์
2. ให้นักเรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนคิดค้นวิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาและเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับสถาบันการศึกษาอื่นๆ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน

1. นักเรียนมีทักษะทางการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหาการจัดการอย่างเป็นระบบ รู้วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากสื่อและแหล่งการศึกษาต่างๆ
2. นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานทางด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพียงพอต่อการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง หรือศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษารวมทั้งรู้จักเลือกใช้ชีวิตศาสตร์และเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมและเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมและตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนผังความคิด ระบบย่อยอาหาร (หลอดอาหาร , กระเพาะอาหาร)

2. สาระพื้นฐาน

สาระที่ 1 : สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต

3. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ว 1.1 : เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองและดูแลสิ่งมีชีวิต

4. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

3. ตำราตรวจสอบ สืบค้นข้อมูล อภิปรายและอธิบายโครงสร้างและการทำงานของ ระบบต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิต (พืช สัตว์ มนุษย์) การทำงานที่สัมพันธ์กันของระบบต่าง ๆ และนำความรู้ไปใช้

5. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

สามารถสืบค้นข้อมูล อธิบาย และเขียนแผนภาพแสดงการทำงานของระบบย่อยอาหาร ระบบหมุนเวียนเลือด ระบบหายใจ ระบบกำจัดของเสีย ระบบน้ำเหลือง ระบบประสาท ระบบโครงกระดูกและกล้ามเนื้อ และระบบสืบพันธุ์

6. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถอธิบายรูปร่างลักษณะและการทำงานของหลอดอาหารและกระเพาะอาหารได้
2. นักเรียนสามารถอธิบายคำว่า เอนไซม์ ตลอดจนสถานะที่เหมาะสมต่อการทำงานของเอนไซม์ได้
3. นักเรียนบอกชื่อเอนไซม์ต่างๆ ที่ทำหน้าที่ในกระเพาะอาหารได้
4. นักเรียนสามารถทำการทดลองเรื่อง การเปลี่ยนแปลงขนาดอนุภาคของแป้งพร้อมทั้งอภิปราย และสรุปผลการทดลองได้

7. สาระการเรียนรู้

เอนไซม์ คือ ตัวเร่งปฏิกิริยาทางชีวภาพ เป็นสารประกอบพวกโปรตีน ซึ่งเอนไซม์ แต่ละตัว จะมีความจำเพาะเจาะจงกับสารที่จะเข้าทำปฏิกิริยา เช่น เอนไซม์อะไมเลสทำหน้าที่ย่อยแป้งเพื่อให้น้ำตาลเท่านั้น

หลอดอาหาร ทำหน้าที่ยืดและหดตัว เพื่อบีบอาหารลงสู่กระเพาะอาหาร เรียกว่า เพอริสตัลซิส เพราะหลอดอาหารมีผนังที่ยืดและหดตัวได้บริเวณคอหอยมีช่องเปิดเข้าสู่หลอดลมและหลอดอาหารส่วนบนของหลอดลมมีแผ่นกระดูกอ่อนปิดกั้นกัน อาหารเข้าไปในหลอดลมขณะกลืนอาหารเรียกว่า ฝาปิดกล่องเสียง (epiglottis) ภายในโพรงปาก ด้านบนมีเพดานอ่อน (soft palate) ห้อยโค้งลงมาใกล้กับโคนลิ้นขณะที่อาหารผ่านเข้าสู่ลำคอ เพดานอ่อนจะถูกดันยกไปปิดช่องหายใจ อากาศผ่านช่องนี้ไม่ได้ อาหารนั้นจะถูกกล้ามเนื้อบังคับให้ผ่านเข้าไปในหลอดอาหารได้พร้อมกับฝาปิดกล่องเสียงจะปิดหลอดลมในขณะที่ส่วนกล่องเสียงทั้งหมด ยกขึ้น ทำให้ฝาปิดกล่องเสียงปิดหลอดลมได้สนิท อาหารจึงเคลื่อนลงไปในหลอดอาหารได้โดยไม่ผลัดตกลงไปในหลอดลม สำหรับที่หลอดอาหารนี้จะมีการย่อยแบบเดียวคือ การย่อยเชิงกล

กระเพาะอาหาร มีลักษณะเป็นถุง รูปร่างคล้ายตัวเจ ปกติกระเพาะอาหารที่ไม่มีอาหารจะมีขนาดประมาณ 50 ลูกบาศก์เซนติเมตร และสามารถขยายตัวเมื่อมีอาหารได้อีก 10 - 40 เท่า ภายในกระเพาะอาหารจะมีเอนไซม์ชื่อว่า “เปปซิน” ที่ช่วยย่อยโปรตีน , เอนไซม์เรนินิน ย่อยโปรตีนในน้ำนมให้เป็นเปปไทด์ โดยเปปไทด์คือ โปรตีนสายสั้นๆ ที่มีขนาดเล็กลง เอนไซม์ทั้งสองชนิดนี้จะทำงานได้ดีในสภาพที่เป็นกรด กรดที่กระเพาะอาหารสร้างคือ กรดไฮโดรคลอริก (กรดเกลือ) หลังออกมาเพื่อช่วยในการทำงานของเอนไซม์ต่างๆ อาหารจะสามารถอยู่ในกระเพาะอาหารได้ประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง แล้วจะถูกส่งต่อไปยังลำไส้เล็ก

8. กระบวนการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการสอนที่ใช้ : รูปแบบการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวน แบบ 5Es
(Inquiry Method)

ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจ (Engagement Phase)

- 1.1 ครูถามนักเรียนว่า คาบที่แล้วเราเรียนไปจนถึงเรื่องอะไรนะคะ
(แนวทางตอบ : การย่อยอาหารในปาก)
- 1.2 ครูบอกนักเรียนว่าเราก็คทราบมาแล้วว่า น้ำลาย มีหน้าที่อะไรคะ
(แนวทางตอบ : น้ำลายช่วยให้อาหารลื่น อ่อนนุ่ม สะดวกต่อการเคี้ยวและกลืน)
- 1.3 แล้วนักเรียนคิดว่านอกจากหน้าที่ช่วยให้อาหารลื่นแล้ว ยังมีหน้าที่อะไรอีกบ้างคะ
(แนวทางตอบ : นักเรียนบางคนอาจตอบได้ บางคนอาจตอบไม่ได้)
- 1.4 ครูจึงบอกนักเรียนว่า วันนี้เราจะมาศึกษากันว่านอกจากหน้าที่ช่วยให้อาหารลื่นแล้ว น้ำลายยังมีหน้าที่อะไรได้อีก จากการทดลองเรื่อง การเปลี่ยนแปลงขนาดอนุภาคของแป้ง

ขั้นที่ 2 ขั้นสำรวจและค้นหา (Exploration Phase)

2.1 ครูและนักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมการทดลองเรื่อง การเปลี่ยนแปลงขนาดอนุภาคของแป้ง จากหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ เล่ม 3 (กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการเปลี่ยนแปลงขนาดของอนุภาคแป้ง มีจุดประสงค์และขั้นตอนการทดลองดังนี้

1. จุดประสงค์

- 1.1 อธิบายความหมายของการย่อยได้
- 1.2 สามารถสรุปการย่อยแป้งในปากได้

2. ขั้นตอนการทดลอง

- 3.1 ใช้กระดาษเซลโลเฟน ชุบน้ำให้เปียกแล้วบุลงในกล่องพลาสติกเบอร์ 1
- 3.2 เทน้ำแป้งสุกปริมาตร 10 ลบ.ซม. และน้ำลาย 5 ลบ.ซม. ลงบนกระดาษเซลโลเฟน รัดยาลักษณะเป็นถุง แล้วล้างข้างนอกถุงด้วยน้ำ
- 3.3 แช่ถุงเซลโลเฟนในกล่องพลาสติกเบอร์ 1 ซึ่งมีน้ำอยู่ 30 ลบ.ซม. ทิ้งไว้ 20-25 นาที
- 3.4 ทดสอบน้ำในกล่องพลาสติกด้วยสารละลายไอโอดีนและสารละลายเบนเดคิตต์ ใส่น้ำลายลงในหลอดทดลองขนาดกลางปริมาตร 3 ลบ.ซม. หยดสารละลายเบนเดคิตต์ 3 หยด แล้วต้มในน้ำเดือดนานประมาณ 3 นาที สังเกตและบันทึกผลการทดลอง
- 3.5 ใส่น้ำแป้งสุกลงในหลอดทดลองขนาดกลางปริมาตร 5 ลบ.ซม. หยดสารละลายเบนเดคิตต์ 3 หยด แล้วต้มในน้ำเดือดนานประมาณ 3 นาที สังเกตและบันทึกผลการทดลอง
- 3.6 เมื่อนักเรียนศึกษาวิธีการทำการทดลองจากการสาธิตของครูแล้ว ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติการทดลอง

ขั้นที่ 3 ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation Phase)

- 3.1 เมื่อทำการทดลองเสร็จ ให้ตัวแทนของกลุ่มที่ครูเลือกออกมาบันทึกผลการทดลอง
- 3.2 ครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายข้อมูลเพื่อสรุปผลการทดลองด้วยคำถามต่อไปนี้
  - จากการทดลองจะเห็นได้ว่าสารละลายเบนเดคิตต์เปลี่ยนจากสีฟ้าเป็นสีส้มแสดงว่ามีสารอะไรเกิดขึ้น
(แนวทางตอบ : มีน้ำตาลโมเลกุลเดี่ยวเกิดขึ้น)
  - ในน้ำลายและน้ำแป้งสุกมีน้ำตาลอยู่หรือไม่ ทราบได้อย่างไร
(แนวทางตอบ : ไม่มี ทราบได้จากเมื่อนำน้ำลาย และน้ำแป้งสุกมาทดสอบสารละลายเบนเดคิตต์แล้วไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง)
  - ครูบอกนักเรียนว่า ดังนั้นเราจึงยืนยันได้ว่าน้ำตาลที่ตรวจพบเกิดจากปฏิกิริยาระหว่างน้ำลายและแป้ง เนื่องจากในน้ำลายมีสารชนิดหนึ่งอยู่ นักเรียนคิดว่าในน้ำลายมีสารอะไร

(แนวทางตอบ : มีเอนไซม์อยู่) ครูอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่สำคัญว่า เอนไซม์ที่อยู่ในน้ำลาย มีชื่อว่า ไทาลิน หรืออะไมเลส โดยเอนไซม์ตัวนี้จะเปลี่ยนแปลงที่มีขนาดใหญ่ให้เป็นน้ำตาลที่มีขนาดอนุภาคเล็กลง ที่เชื่อมอลโตสจึงไหลผ่านรูของกระดวยเซลโลเฟนออกมาได้

3.3 นักเรียนสรุปผลที่ได้จากการทดลอง และจดบันทึกสาระที่สำคัญดังนี้ แบ่งมีขนาดใหญ่ ไม่สามารถผ่านรูกระดวยเซลโลเฟนออกมาได้ ส่วนน้ำตาลกลูโคสมีอนุภาคเล็กจึงผ่านรูกระดวยเซลโลเฟนออกมาได้ , ในน้ำลายมีเอนไซม์ที่สามารถย่อยแบ่งให้เป็นน้ำตาล สังเกตได้จากการเคี้ยวข้าวเปล่า ในน้ำลายรู้สึกหวาน เอนไซม์ในน้ำลายจะทำงานได้ดีในสภาวะที่เป็นกลาง หรือ กรดอ่อน ๆ pH ประมาณ 6.2-7.4 และจะ ถูกทำลายที่อุณหภูมิสูง

3.4 ครูแจกใบกิจกรรม คำถามท้ายการทดลองเรื่อง การเปลี่ยนแปลงขนาดอนุภาคของแป้ง

ขั้นที่ 4 ขยายความรู้ (Expansion Phase)

4.1 ครูและนักเรียนร่วมกันศึกษาอธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง ระบบย่อยอาหาร (ต่อเรื่อง เอนไซม์ คอหอย หลอดอาหาร กระเพาะอาหาร) โดยใช้สื่อ Power Point และ Animation ประกอบ

4.2 ครูอธิบายเรื่องเอนไซม์ให้นักเรียนฟัง และให้นักเรียนดูรูปสี่เหลี่ยมรูปใหญ่ กับรูปสี่เหลี่ยมรูปเล็กๆ หลายรูป โดยถามนักเรียนว่า นักเรียนคิดว่าสี่เหลี่ยมรูปใดมีพื้นที่ผิวในการสัมผัสกับเอนไซม์มากกว่ากัน

(แนวทางตอบ บางคนอาจตอบว่าสี่เหลี่ยมรูปใหญ่ บางคนอาจตอบว่าสี่เหลี่ยมรูปเล็ก ครูจึงนำนักเรียนเข้าศึกษาการทดลองเรื่อง ไครมีเนื้อที่มากกว่ากัน)

4.3 เมื่อทำกิจกรรมเสร็จ ครูและนักเรียนร่วมสรุปความรู้ว่า รูปสี่เหลี่ยมรูปเล็กๆ หลายรูปมีพื้นที่ผิวในการสัมผัสกับสิ่งต่างๆ มากกว่าพื้นที่สี่เหลี่ยมรูปใหญ่ ซึ่งเปรียบได้กับการเคี้ยวอาหารของเรา หากเราเคี้ยวอาหารได้อย่างละเอียด จะช่วยให้เอนไซม์สามารถเข้าทำปฏิกิริยากับอาหารได้ง่ายขึ้น และรวดเร็ว

4.4 สำหรับเรื่องการย่อยอาหารที่กระเพาะอาหาร ครูตั้งคำถามกระตุ้นการคิดของนักเรียนว่า - เพราะเหตุใดกระเพาะอาหารของเราจึงไม่ถูกกรดเกลือหรือเอนไซม์เปปซินย่อย(แนวทางตอบ : นักเรียนอาจตอบได้หรือไม่ได้) ครูจึงอธิบายเพิ่มเติมว่า เนื่องจากกรดเกลือที่มีความเข้มข้นสูงก็จริง แต่กรดตัวนี้เมื่อหลั่งออกมามันก็จะไปจับกับอาหาร ทำให้มีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนลง นอกจากนี้ในกระเพาะอาหารก็ยังมีน้ำเมือกมาจับผิวกระเพาะอาหารไว้ ทำให้กรดไม่สามารถทำลายกระเพาะอาหารได้

- นักเรียนคิดว่าแล้วแผลในกระเพาะอาหารหรือการเป็นโรคกระเพาะนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร

(แนวทางตอบ : ทานข้าวไม่ตรงแล้ว , เมื่อท้องหิวแล้วแต่เราไม่ได้รับประทาน ฯลฯ) ครูอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อเราทานข้าวไม่ตรงเวลาจะทำให้ น้ำย่อย (เอนไซม์) ที่ปล่อยออกมาย่อยอาหารนั้น ไม่มีอาหารที่จะให้ย่อย น้ำย่อยก็จะไปทำลายผนังกระเพาะอาหารทำให้เกิดแผลเกิดขึ้นนั่นเอง

- จากที่ครูพูดมานักเรียนคิดว่าที่กระเพาะอาหารมีการย่อยอาหารแบบใดบ้าง และจะเกิดการย่อยอาหารประเภทใด

(แนวทางตอบ : เกิดการย่อยทั้งทางเชิงกล ที่เรียกว่า เพอริสตัลซิส คือ มีการหดตัว และคลายตัวของกล้ามเนื้ออย่างมีจังหวะเพื่อช่วยให้อาหารเกิดการเคลื่อนที่และมีขนาดเล็กลง และการย่อยเชิงเคมี โดยการใช้เอนไซม์เปปซิน เรนิน และใช้กรดเกลือ ซึ่งที่กระเพาะอาหารจะย่อยอาหารประเภทโปรตีนเท่านั้น ผลที่ได้จากการย่อยอาหารในกระเพาะอาหาร จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดโมเลกุลของโปรตีนให้มีขนาดเล็กลง และเป็นสายสั้นๆ ที่เรียกว่า เปปไทด์)

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล (Evaluation Phase)

5.1 นักเรียนสามารถบันทึกผลการทดลองลงในสมุด และทำใบกิจกรรม คำถามท้ายการทดลองได้

5.2 นักเรียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการย่อยอาหาร (เอนไซม์ คอหอย หลอดอาหาร กระเพาะอาหาร) ได้

9. สื่อการเรียนรู้

1. หนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ เล่ม 3 (กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. ใบความรู้เรื่อง ระบบย่อยอาหาร
3. ใบคำถามท้ายกิจกรรมเรื่อง การเปลี่ยนแปลงขนาดอนุภาคของแป้ง
4. ใบกิจกรรมที่ 6 เรื่อง ระบบย่อยอาหาร

10. การวัดและประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม /ความสนใจและตั้งใจเรียน การตรงต่อเวลา เป็นต้น
2. ประเมินจากการถาม-ตอบของนักเรียนในชั้นเรียน
3. ประเมินจากการออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน
4. ประเมินจากคำถามท้ายการทดลองเรื่อง การเปลี่ยนแปลงขนาดอนุภาคของแป้ง
5. ประเมินจากใบกิจกรรมที่ 6

11. บรรณานุกรม

- ปัญญา แสันทวีและคณะ. (2549). หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน วิทยาศาสตร์ เล่ม 3
กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 . กรุงเทพฯ :
วัฒนาพานิช.
- ปัญญา แสันทวีและคณะ. (2549). สื่อการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์สมบูรณ์แบบ ม.2 เล่ม 1
ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 . กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ประดับ นาคแก้วและคณะ . (2550). หนังสือเรียนเสริมมาตรฐานแม่ค วิทยาศาสตร์ ม.2 .
กรุงเทพฯ : แม่ค.
- นิพนธ์ ศรีนฤมลและคณะ. (มปป.). คู่มือวิทยาศาสตร์ ม.2 . กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.

12. บันทึกหลังการสอน

12.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12.2 การสอนตามแผนนี้เป็นไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามแผน ผู้สอนได้แก้ปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ผู้สอน
(นางสาว สิรินาถ ชุมพาที)

12.3 มีข้อเสนอแนะ / สิ่งที่ได้เรียนรู้ / มีข้อบกพร่องอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ
(อาจารย์วิชชัย วิจารณ์กรกิจ)
อาจารย์พิเศษประจำโรงเรียน